

ROMERNAS NITTONHUNDRATAL

HANDLEDNING

FÖRFATTARE:
ANNA HOLMLIN NILSSON

VARFÖR PROGRAM OCH ARBETSMATERIAL OM ROMERNAS HISTORIA?

Sverige har förbundit sig att ge skydd åt de nationella minoriteterna, stödja minoritetsspråkens utveckling och motverka diskriminering. De nationella minoriteterna har rätt att få undervisning i och utveckla sitt språk och sin kultur. Romerna är en av Sveriges fem nationella minoriteter. Sverige har flera gånger fått kritik av både FN och Europarådet för att inte skydda romer tillräckligt mot diskriminering. Diskriminering som påverkar den romska minoritetens möjlighet att få bostad, utbildning och arbete.

De första romerna kom till Sverige på 1500-talet. Romerna kommer ursprungligen från Indien och har utvandrat därifrån. Under vandringens gång har romerna blivit bofasta i olika länder och de har kommit till Sverige från olika håll och i olika omgångar. Därför finns det romska grupper i Sverige som talar olika språk och olika varieteter (dialekter) av romani chib. Fem romska grupper ingår under samlingsnamnet rom:

- Kelderash "svenska romer" från Ryssland.
- Lovara och tjurara "utomnordiska romer" från Polen, Ungern, Spanien, Tjeckien, Slovakien m fl, samt samma delar som de nyanlända kommer ifrån.
- Arli och gurbeti "nyanlända romer" från Kroatien, Bosnien-Hercegovina, Montenegro, Serbien, Kosovo, Albanien, Makedonien, Grekland, Rumänien, Bulgarien, västra Turkiet m fl
- Kaale "finska romer" från Finland
- Resandefolket, Resande från Sverige

Historiskt har diskrimineringen av romer i Sverige pågått länge. Ända fram till 1960-talet hindrades många romska barn att gå i skolan och vuxna romer hade svårt att få arbete. Många romska familjer tvingades att bo i läger och kommunerna tillät bara att de stannade under kortare perioder. Många i samhället såg romer som oönskade och ansåg att de var ett socialt problem.

SÅ HÄR KAN DU ARBETA MED PROGRAMMET

Övningarna i handledningen utgår från ett problematiserande och lösningsorienterat arbetssätt. Materialet är tänkt som en grund för vidare arbete i samband med att man tittar på programmet. Här finns förslag på ämnen för diskussion och på fördjupande uppgifter. Både

innehållet i programmet och förslagen i handledningen tar sin utgångspunkt i bland annat FN:s Deklaration om de mänskliga rättigheterna, diskrimineringsgrunderna, och lagen om nationella minoriteter. Du får även tips på och länkar till litteratur och filmer samt till andra UR-program, till organisationer och föreningar, myndigheter och lagtexter som kan användas i anslutning till diskussionerna och fördjupningsarbetet. Anpassa frågornas innehåll och språk till den grupp du arbetar med och förklara gärna en del av de föreslagna orden och begreppen innan ni tittar så att alla i gruppen har samma förståelse.

FÖRSLAG PÅ CENTRALA BEGREPP ATT KÄNNA TILL OCH ARBETA MED nationella minoriteter, diskriminering, diskrimineringsgrunderna, tvångsomhändertagande, rashygien, rasbiologi, lösdrivare, sterilisering, antiziganism

FÖRSLAG PÅ ORD OCH BEGREPP SOM KAN VARA BRA ATT FÖRKLARA miljonprogrammet, fjärdingsman, lägerskola,

BRA ATT TÄNKA PÅ

Hur mycket vet du och dina elever om romerna i Sverige? Programmet ger en liten, liten bild av romernas historia i Sverige. Uppmärksamma eleverna på att minoritetsgruppernas historia är osynlig i många fall, men att det inte betyder att den är en mindre viktig del av allas vår historia än majoritetsfolkens historieskrivning. I programmets personliga berättelser får vi som tittare ta del av enskilda människors upplevelser och minnen av livet som rom i Sverige - då och nu. För att förbereda eleverna och ge dem en bakgrund till innehållet i programmet innan ni tittar kan ni använda er av de frågor som Dusan och Dolly ställer till ungdomarna. Det ger dig som lärare en möjlighet att lyfta och redovisa betydelsebärande fakta och ge en historisk bakgrund innan ni tittar. För att åskådliggöra hur nära i tid vissa av de händelser som de medverkande berättar om faktiskt ligger, kan det vara bra att använda en tidslinje.

Kring en del frågeställningar är det bra om gruppen får tillgång till mer information. Sök exempelvis rätt på äldre tidningsartiklar om motståndet mot att låta romska barn gå i skolan, om rätten för romer att få fast bostad eller om hur romer drivs bort från boplatser i kommuner. Artikelsök med hjälp av bibliotek eller tidningsarkiv på nätet.

ROMERNAS NITTONHUNDRATAL

Dusan och Dolly berättar att romerna har ett eget språk och en egen kultur.

- Vad betyder ordet kultur? Försök att tillsammans förklara begreppet och ge gärna exempel på vad ni tänker på när ni hör ordet.
- Vad känner du till om den romska kulturen?
- Vilka romska grupper känner du till?
- Vad vet du om romernas språk?
- Vilket är ditt språk och din kultur? Ge exempel.

BOSTAD

Samtidigt som omfattande reformer gjordes i Sverige i mitten av 1900-talet för att öka tillgången på moderna bostäder var romer tvungna att bo i tält och husvagnar i läger. De fick sällan stanna någon längre tid på ett ställe, utan vräktas och drevs iväg. Resande har delvis haft en annan historia eftersom de var svenska medborgare. De hade oftare bostad och barnen hade skolplikt. Dock höll deras bostäder ofta en mycket låg standard, de var fattiga och de hade inte samma möjligheter som andra svenskar i Sverige.

Diskussion

- Hur bodde romerna i Sverige fram till 1960-talet? Varför bodde de så?
- Ungefär hur länge fick romerna stanna på en och samma plats?
- Vad vet du om livet i lägret i Skarpnäck? Berätta för varandra eller rita en bild som du tror att det såg ut.
- I programmet ser vi bilder från lägret i Skarpnäck under vintern. Det var säkert mycket kallt, men hur tror du det var under de andra årstiderna? Fundera på vad du tror var svårast varje årstid.
- Försök att föreställa dig hur det skulle vara att leva i ett läger likt det i Skarpnäck året runt. Hur tror du det hade varit? Skriv ett brev eller en berättelse om det.
- Varför ville Allan inte bjuda med sig sina kamrater hem?
- Hur förändrades livet för Allan Demeter när han och hans familj flyttade till lägenhet i Hökarängen?
- Hur motiverade hyresvärdar på 1980-talet i Stockholm att inte hyra ut till romer? Vad tänker du om det idag och hur tror du att det är nu?
- Rätten till bostad är en mänsklig rättighet enligt FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Att inte ha en fast och trygg bostad leder förstas till rent praktiska svårigheter så som dålig tillgång till vatten och sanitet, elektricitet, värme och utrymme, men det påverkar även människors möjlighet att vara en del av samhället på andra sätt. Fundera tillsammans på vad bristen på en fast bostad och adress kan innebära för en individ eller familj.

Ta reda på

Vilka rättigheter saknade romerna som andra svenskar hade under 1900-talet? Ge olika exempel.

Fördjupning

Har du hört talas om Katarina Taikon? Vad känner du till om henne? Ta reda på mer om hennes verksamhet, hennes kamp för mänskliga rättigheter och insatser för den romska befolkningen i Sverige.

SKOLA

När allmän skolplikt infördes i Sverige 1842 gällde den inte romer. Eftersom de inte fick bli bofasta hade de heller inte rätt att gå i skolan. På en del platser under 1940- och 50-talet fick romska barn gå i sommarskola. Först på 1960-talet fick romska barn rätt att gå i vanlig skola. Också i de fall när romska barn tilläts gå i skolan så mötte det motstånd både från lärare och föräldrar till majoritetsbefolkningens barn.

Diskussion

- Hade romska barn som bodde i läger möjlighet att gå i skolan?
- Varför var motståndet från andra föräldrar och barn så stort mot att romska barn skulle få gå i skolan?
- Idag har alla barn som bor i Sverige rätt att gå i skolan. Föreställ dig att du inte skulle få gå i skolan. Hur hade det varit?
- Rätten till utbildning finns inskriven i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Att alla barn och unga får tillgång till utbildning har betydelse både för individen och för samhället. Vad tror du händer i ett samhälle där bara vissa barn får utbildning?

Ta reda på

På alla skolor finns det något som kallas för likabehandlingsplan som beskriver hur skolan ska arbeta för att motverka rasism och kränkningar. Vad gör man på din skola?

FÖRFÖLJELSE

Romerna har under 1900-talet blivit utsatta för förföljelser och diskriminering av olika slag, så som tvångsomhändertagande, sterilisering, registrering och kartläggning. En av de romska grupper som drabbats av fördomar är de resande. Barn till resande tvångsomhändertogs för att föräldrarna inte ansågs kunna ta hand om sina barn.

Diskussion

- I programmet talar man om det statliga svenska rasbiologiska institutet? Vad var det för något och vad gjorde de?
- Vad är sterilisering? Varför bestämde staten att många romer skulle steriliseras?
- Under en tid tog myndigheterna många romska barn från sina föräldrar och placerade dem på barnhem. Varför gjorde man det?
- Hur visste myndigheterna vilka barn som var romska och som skulle placeras på barnhem?
- Varför trodde föreståndaren på barnhemmet att Kurt Magnusson hade stulit cykeln som han hade fått från sin pappa?

- I programmet får vi se bilder från Vidkärrs barnhem. Hur såg det ut och hur var det att bo där? Skriv en artikel där du är en journalist som berättar om barnhemmet.

Ta reda på

Vad gör man i det svenska samhället idag för att diskriminering av romer aldrig ska hända igen?

Vad innebär registrering och hur har det fungerat historiskt och i nutid? Ge exempel. Sök gärna efter artiklar om det så kallade romregistret och läs mer om vad som hände när det avslöjades att det fanns ett sådant register.

BJUD IN EN FÖRELÄSARE!

Några av dem som medverkar i programmet och andra representanter för den romska gruppen gör gärna skol- och klassbesök för att berätta mer om romernas historia, liv och kultur. Svårt att hitta någon? Kontakta UR:s Kundtjänst för tips.

VILL DU VETA MER?

PÅ NÄTET

- taikon.se, om Katarina Taikon
- minoritet.se, Antiziganismen i Sverige – läromedel med handledning
- skolverket.se, om nationella minoriteter – romer
- regeringen.se, Den mörka och okända historien - vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet, DS 2014:8, sök på
- riksdagen.se, Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk
- manskligarättigheter.se, om de nationella minoriteternas rättigheter
- historiska.se, Skarpnäcksläget - Arkeologisk undersökning av en svensk-romsk lägerplats vid Flatenvägen i Skarpnäck

BOKTIPS

- Tillfälliga stockholmare: människor och möten under sexhundra år, kapitlet Från läger till lägenhet – svensk-romska levnadsberättelser om livets villkor, Lotta Fernstål och Charlotte Hyltén-Cavallius
- 5678 visningar på youtube, Anita Santesson och Ralf Novák-Rosengren
- Romska röster, Anders Ryman och Domino Kai
- Lort-Sverige, Ludvig Nordström
- Den dag jag blir fri, biografi om Katarina Taikon av Lawen Mohtadi
- Jag heter inte Miriam, Majgull Axelsson
- Finnjävlar – en antologi om identitet och klass, red. Kristian Borg

AUDIO OCH VIDEO

- Ludvig "Lubbe" Nordströms radioserie Med Ludvig Nordström på husesyn

- Katitzi-serien med arbetsuppgifter; se filmochskola.se
- Taikon, film av Lawen Mohtadi och Gellert Tamas
- UR Samtiden – Vi är romer, UR
- Andrea hälsar på – Nadja, UR
- Välja väg – Inget ska stoppa mig, UR
- Alltid fick man höra jävla zigenare, UR
- Rasismens historia – De vill ha bort oss, UR

KOPPLINGAR TILL LGR II

Skolans värdegrund och uppdrag. Övergripande mål och riktlinjer för utbildningen.

Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. (Grundläggande värden Lgr11)

Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.

(Förståelse och medmänsklighet Lgr11)

Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ.

I all undervisning är det angeläget att anlägga vissa övergripande perspektiv. Genom ett *historiskt perspektiv* kan eleverna utveckla en förståelse för samtiden och en beredskap inför framtiden samt utveckla sin förmåga till dynamiskt tänkande.

(Skolans uppdrag Lgr11)

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola bland annat

- har fått kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia,
- kan samspela i möten med andra människor utifrån kunskap om likheter och olikheter i livsvillkor, kultur, språk, religion och historia,
- har fått kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället

(Övergripande mål och riktlinjer för utbildningen Lgr11)

SAMHÄLLSKUNSKAP

I samhällskunskap ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur individen och samhället påverkar varandra, att utveckla en helhetssyn på samhällsfrågor och samhällsstrukturer, samt få förutsättningar att se samhällsfrågor ur olika perspektiv.

Ämnets syfte

Genom undervisningen i ämnet samhällskunskap ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att bland annat

- analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller,
- uttrycka och värdera olika ståndpunkter i till exempel aktuella samhällsfrågor och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv,
- reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser.

Centralt innehåll

- Sociala skyddsnet för barn i olika livssituationer, i skolan och i samhället.
- Urfolket samerna och övriga nationella minoriteter i Sverige. De nationella minoriteternas rättigheter.
- De mänskliga rättigheterna, deras innebörd och betydelse, inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen.